Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ★ ШИНАРА, 17 МАЙ, 1988 ШУ. ★ № 59 (7562). ★ Мах 3 кеп.

КПСС ЦК ХИННА ВIАШАГIКХЕТАР

13 мае КПСС Центральни Комитете вIашагIкхетар хилар агропромышленни комплекса арендни подрядни коллективай болхлошца, агрокомбинатий, агрофирмай, Iилма - производственни системай, боахамий кулгалхошца, парте райкомий хьалхарча секретарашца, советски болхлошца, юрта боахама специалисташца. Агропромышленни комплексе дезала арендни подряди къахьегам вIаштIехьбаккхара а цох доагIар дIадалара а кхыйола прогрессивни формаши юкъеяхийтара дешаш дийцар.

ВIашагIкхетар дIадоладир КПСС ЦК Генеральни секретара М. С. Горбачева къамаьл дарца.

Дийцачун хьакъехьа дагабоалаш къамаьлаш дир ин. А. Ю. Кузьмичева — Тульски областа Ясногорски района «Зыбино» яхача госплемзавода директора, М. А. Чартаева — Дагестански АССР Акушински района Орджоникидзе цIерагIча колхоза председатела, Р. С. Романюка — Ивано-Франковски областа Коломыйски района «Прапор коммунизма» яхача колхоза арендни коллектива кулгалхочо, А. Э. Берка — Эстонски ССР Пярнуски района «Нымме» яхача совхоза лаьттан арендатора, Н. Н. Воробьева—парте Псковски областа Пыталовски райкома хьалхарча секретара, Е. С. Рычина — «Москва» яхача АПК генеральни директора, Э. Эргашева — Джизакски областа Дустликски района «50 лет СССР» яхача совхоза арендни коллектива бригадира, Б. А. Зинченкос — Ростовски областа Зерноградски района Ленина цIерагIча колхоза председатела, И. А. Сикорске — ялата боахама Кургански Iилма-тохкама института директора, «Кукуруза» яхача Iилма-производственни система кулгалхочо, В. В. Швеца — Целиноградски областа Маншук Маметовай цIерагIча совхоза керттерча экономиста, М. А. Скуяс — Латвийски ССР Рижски района «Кекава» яхача опытно - хьокхама фабрика директора, А. И. Полеха — Украински ССР Ворошиловградски областа Беловодски района Ленина цIерагIча колхоза шура йоаккхача дезала коллектива члена, В. А. Ревякос — парте Гродненски областа Мостовски райкома хьалхарча секретара, Н. А. Пономарева — Ставропольски края Апанасенковски района РАПО совета председатела, «Путь к коммунизму» яхача колхоза - племзавода председатела, Н. Ф. Филатова — Красноярски края Шушенски района «Субботинский» совхоза доахан дорстадеча дезала звенон звеньевойс, Ю. А. Макарова — Волгоградски областа Нехаевски района Ильича цIерагIча совхоза директора, Т. П. Юшкиса — Литовски ССР Таугарски района «Шяшувис» яхача колхоза арендни комплексни звенон звеньевойс, Э. А. Беридзе — Грузе Компарте Ланчхутски райкома хьалхарча секретара, И. О. Пивена — города Львова Червоноармейски района «Провесинь» яхача агрофирма директора, П. П. Безсмертных — «Москва» яхача агропромышленни комбината № 4 йолча тика директора, А. А. Ежевске — СССР юртбоахамен тракторни машиностроене министра.

Ораторашa йовзийтар агропромышленни производства тайп-тайпарча доакъошка арендни подряда хьалашка беча балха опыт, белгалдир боахам лелабара керда формаши методаши вIаштIехьйоахача а юкъекхухьача а дола кхоачамбоацараш, продукташ дукхагIа а дикагIа а яхара хьакъехьа хьдда йола предложенеш йоалайир.

ВIашагIкхетара итогаш йир М. С. Горбачева.

ВIашагIкхетаре дакъа лоацаш хилар новкъостий Е. К. Лигачев, В. П. Никонов, Н. Н. Слюньков, Г. П. Разумовский, СССР Министрий Совета Председатела хьалхара заместитель, СССР Госагропрома председатель В. С. Мураховский, СССР Министрий Совета Председатела заместитель, СССР Госснаба председатель Л. А. Воронин.

ВIашагIкхетарах йола йиза отчет кепатохаргья.

КПСС НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА ПЛЕНУМ

14 мае Грозне КПСС обкома политически просвещене ЦIагIа хилар парте Нохч-ГIалгIай областной комитета IX пленум. Цига дакъалаьцар республика министерствай, ведомствай, объединенейи предприятейи кулгалхоша, советски, профсоюзнии комсомольскии организаций, общественни организацей, лакхарчеи юкъерчеи дешара заведеней, школай болхлоша, пресса викалаша.

Цига дийцар КПСС ЦК февральски (1988 ш.) Пленумо дIадехарашка хьежжа юкъерчен лакхерчеи дешара перестройка еча областной партийни организаце декхарех дола дош. Доклад йир КПСС ЦК члена, парте обкома хьалхарча секретара **В. К. Фотеева.**

Доклад ювцача дакъалаьцар академика М. Д. Миллионщикова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта института ректора **Ю. Л. Расторгуева,** Грозненски района Долински юкъерча школа директора **М. Э. Мусаева,** цементни завода машиниста **С. Бакриева,** КПСС Нохч-ГIалгIай обкома шоллагIча секретара **Д. Г. Завгаева,** Грозненски горисполкома председатела **В. М. Шамардина,** Гудермесски района «Новогрозненский» яхача совхоза комсаш кхееча бригада бригадира **С. М. Денилхановас,** КПСС Веденски райкома хьалхарча секретара **С. И. Самойловас,** профтехобразованена йолча НГIАССР Паччахьалкхен комитета председатела **Е. Н. Юрченкос,** г. Грозне № 56 йолча юкъерча школа хьехархочо **Г. М. Алхазовас,** «Грознефтеоргсинтез» производственни объединене парткома секретара **В. В. Жарикова,** Нохч-ГIалгIай АССР прокурора **А. И. Ростова,** Нохч-ГIалгIай АССР просвещене министра **С. М. Мовтаева,** «Грознефть» производственни объединене генеральни директора **Р. М. Хачатурова,** НГIАССР яздархой Союза правлене председатела **Ш. А.-М. Арсанукаева.**

Дийцача дешах соцам тIайийцар.

XIX Ерригсоюзни партийни конференце бохийта делегаташ хержар пленумо. Цар кандидатураш хьалхе а йийцай хьайийллача партийни собранешка, партийни а парте боацарий а активо дакъа лоацача парткомий шерьяьча заседанешка, КПСС райкомий, горкомий, обкома бюрошка.

Организационни дешага хьежар.

ХьалхагIа КПСС Шелковски райкома хьалхара секретарь хинна **В. П. Борискин** КПСС Нохч-ГIалгIай обкома юртбоахамеи кхачан промышленностен отдела заведующеллa чIоагIвир пленумо.

В. И. Гулаев КПСС обкомерча партийни тIахьожама комиссе председатела декхарех мукъавалийтар из КПСС ЦК-ча партийни тIахьожама Комитете балха вахарца.

КПСС обкомерча партийни тIахьожама комиссе председателалла чIоагIвир хьалхагIа парте обкома хьалхарча секретара помощникалла болх баь **Н. М. Чиж.**

Пленума балхаца дакъалаьцар КПСС ЦК члена, СССР граждански оборона начальника, СССР оборона министра заместителa **В. Л. Говорова,** КПСС ЦК Iилмани дешара заведенейи Отдела инструктора **М. О. Шишкина.**

XIX Ерригсоюзни партийни конференце делегаташ

БОКОВ Х. Х.
БУРАКОВ А. И.
ГОВОРОВ В. Л.
ДЕРСИГОВА Д. А.
ЗАВГАЕВ Д. Г.
КЕРИМОВ М. А.
КУЦЕНКО В. А.
МАЦУЦИН А. З.
МКРТИЧАН А. А.
МУСАЕВ М. Э.
МУСХАЖИЕВА М. С.
ОНИЩЕНКО Д. Н.
УСАМОВ Ю. Д.
ФОТЕЕВ В. К.

АФГАНИСТАНА РЕСПУБЛИКЕРА ЦIАБОАГIАЧА СОВЕТСКИ БIУХОШКА-ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТАШКА КПСС ЦК ДАЬ КХАЙКАРАЛ

Деза новкъостий!

Шо Даьхене цIадоагIа. ЦIенеи къонахчал долаши шоай тIема декхар кхоачашдаь, гIулакхаца интернационализма уйла йолаш хилар дика дIахьекха шо даькъала дувц оаха.

Денал хила деза бирса деноп чакхдаьхад оаш. Цу денал долаш хила дезача хIаман тIехь шо чIоагIдора доттагIал долча халкъа беркате гIулакх деш хиларах болча кIоаргача тешамо. ТIема цIера юкъе гIолла чакхдувлаш шо кхы а чIоагIагIа Iомаделар Даьхе, даьй цIа, доттагIийи нешаши беза. Дайзар шоана моастагIий гоамал а.

Къаьстта дег тIара ала доагIа тIема халача хьалашка советски сага дикагIдола гIулакхаш шоашкара гойтача вай сий долча кхалнаьха — лорий, медсестрай, кхыча специалистий деналахи къахеталгахи.

Халкъа цIаккха йицлургъяц тIем тIа байнача шун доттагIий цIераш. Уж меттаоттаргболаш хIама дац, йоккхая вай гIайгIа. ТIем тIа байнарий, човнаш хиннарий деналий дерригача халкъо йоакхо ергья. ТIем тIа тоссаденнача вошален новкъосталлен бувзамаша шо а декхарийла ду массаза царна улув хила.

Доккха декхар кхоачашдаь шоаех цхьабараша маьрша професеш юхадIайолаергья, вожаш эскара строе бусаргба. Тхо тешаш да шох хIаране ше кхо ца веш керда декхараш кхоачашдергхилах. Шун хьинар эш тахан перестройкана, социализм кердаяккхара гIулакха, цуна карагIдаьннараш лорадара! Парти теш шоах, бIубол шоах, советски общество революционни кердаяккхара тIехьарча къовсаме хьалхарча мугIарашка хилара тIахьех шо.

Сийле хийла Даймехка салтий! Сийле хийла Даьхен къонгийи мехкарийи!

Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитет

«Союзспецгазремстрой» треста ПМК-4 болхлошта лаьрхIа Грозненча Калинина цIерагIча поселке 68 квартира йола цIенош хьалдеш ба Газдиев Япоиций Мухьмад керте латтача участка гIишлонхой. Цига белгалбаьнна дика къа а хьегаш, даим башха-дика толамаш доахаши хадданза социалистически яхье хьалха латташи бола болхлой кIезига бац участке. Царех ба каменщик Мальсагов Iийса, бетонщик Газян Камо, слесарь, къона коммунист Ювшаев Рамзан, кхыбараш. Цар юкъера лаьрхIача хIара сменагIа нормаш 110 процентал чухьнахьа кхоачашъяц.

СУРТА ТIА: (аьрдехьара аьттехьа) I. Мальсагов, К. Газян, Р. Ювшаев.

И. ПЛИЕВА сурт.

КПСС ОБКОМЕ

КПСС обкома бюро 13 мае хиннача аргIанарча заседане хьежар «Промавтоматика» НПО партокомеи кулгалхошеи производства эффективность лакхъяра, арахецача продукце дикал тоаяра, договорни декхараш кхоачашдара дешашка, коллективо перестройка еш беча балхага.

Белгалдаьккхар, КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленум хинначул тIехьагIа партийни комитета, объединене кулгалхоша перестройка яра балха партийни организаце, ерригача къахьегама коллектива хьивар айдаьлга.

Цуща цхьана объединене балха белггала кхоачамбоацараш а пайда эцанза резерваш а я. Партком хIанз а биззача боараме хьахаьдаяц къаьнарча балха формехи методехи, цун цхьайолча лохерча звеньешкарча гIулакхий хьала йоаггIача беса кIоарга анализ е вIаштIехьдалац. Кулгалхошкара доагIар хьадехац, производстве хозрасчет юкъейоалаяра тIахьожам лоаттабац. Объединене Iилман болхлоша опытни заводе технологически процессашта механизацин автоматизацин яра проблемаш мела къестаю. Предприяте болх юкъагIа ца а боахаш лерттIа дIабохийталга вIаштIехьдаьккхадац, укхаза 90 процентага кхоачаш йола продукци кхоалагIча декаде хьаю.

Парткомо кхоачамболлаш теркам тIаахийтац арахецача продукце дикал лакхъяра дешашта, социальни сфера дегIакхувлара проблемашта. Идеологически болх хIанз а коллективана хьалхашка латта декхараш къоастадара тIаберзабаьбац. Ледара айбу коммунистий авангардни лоархIам, цхьайолча цеховии партийнии организацешка, партгруппашка хIанз а перестройка процесс дIайолаьяц.

КПСС обкома бюрос белгалдаьккхар, объединене парткомои кулгалхошеи коллектива деятельноста перестройка яра хьакъехьа беш бола болх парте XXVII съезда, цул тIехьагIа хиннача КПСС ЦК Пленумий дIадехарашка хьежжа ца хилар, иштта, уж декхарийла бир белгалдаьха кхоачамбоацараш дIадаха. Цар шоай балха тIа, массе а оагIорахьа, демократен гласностен принципаш дегIаккхувлара, паччахьалкхен предприятех (объединенех) долча Закона положенеш, социалистически самоуправлене принципаш леррагIа кхоачашъелга Iалашдара, хозрасчет юкъейоалаяра кIийле лувца еза. 1986—1990 шерашка лаьрхIа йола «Дикал» яха программа къамаьл а доацаш кхоачашъелга вIаштIехьдаккха, балха моттигашка аттестаци а рационализаци а еча хана ниийсдалийта кхоачамбоацараш дIадаха деза. Иштта тIадиллар, 1988 шера этапегIа участкаш, цехаш, производстваш шин сменагIа, хIаьта лакха къахьегама овсарле йола уникальни, Iилман гIулакх дукха эша оборудовании кхаь сменагIа болх барга йоахилга чакхдаккха.

Парткомо боахамий кулгалхошкара, профкомагара хьадеха деза наьха вахара, быта, къахьегара, салаIара доагIаш дола деррига дешаш ма дарра къестаделга. Подразделене коллективашка беш бола идеологически болх эргабаха беза, перестройка дIадехарашка хьежжа хургболаш.

Дийцар мехка ялата боахам тешшаме алсамбаккхара, шийтталагIча пятилетке ялата фуражни ресурсаш дукхагIа яхара де дезарех йола КПСС ЦК, СССР Министрий Совета решени республике мишта кхоачашъю.

Белгалдаьккхар, республике материально - технически база хьаяьяр, минеральни удобренеш, дукхагIа хьакхухьийтар, баьцовгIаш лораяра средстваш лаьтта леладара системана, дукхагIа юкъекхувлар, аьнна, хьалкхебеш бола хьувкъам кIезига дегIабоагIалга, кхоачам хиллал ялат а, концентрированни доакъар а хулга Iалаш ца делга.

Дукхача районашка, боахамашка ялата производства интенсификаци ярга дIаухийтача средстваша юха хьалур лоха да, механизаторашца, специалисташца кхыча юртарча кадрашца ледара экономически, организаторски, кхетам балара болх эсала хилар бахьан долаш. Духьал уж дешаш ма дарра къестадац парте районни комитеташа, боахамий юкхьанцарча партийни организацеша.

ХIанз а кхоачамболлаш чIоагIъеннаяц дезала, арендни подряд, иштта подряда кхыдола тайпаш. Республика Iилма - тохкама, юртбоахама учреждененша боагтIа теркам тIаахийтац производстве Iилмо могаяь лаьтта леладара системаш, ялата культураш хьалкхеяра интенсивни технологи юкъекхувлара, интенсивни хьисапе дика хьувкъаш йола ялата культураш хьахаржара.

Во пайда эц хий деттача лаьттаех. Ялатафуражни ресурсаш алсамъяхара гIулакхе во пайда эц хьажкIий таронех. Ялат доаккхача, чакхдоаккхача из кIезигагIа довргдола, цунах доакъар кийчдеча кхом а беш пайда эцартбола гIулакхаш вIаштIехьдаьхадац.

КПСС обкома бюрос НГIАССР Госагропром, республика мелиорацеи хин боахамеи министерство, ялатапродуктай управлени, КПСС горкомаш, райкомаш, горрайисполкомаш декхарийла йир хIара колхозе, совхозе ялата боахам дегIаккхувлара хьалага массе а оагIорахьа критически хьажа, республика Кхачан программага хьежжа укх шера а бIарччача пятилетке а ялат хьалкхедара, кийчдара планаш кхоачашъелга Iалашдара доаггIа гIулакхаш чакхдаха.

Республикански районнийн газеташа, НГIАССР телевиденеи радиовещанеи Госкомитето хан - ханнахьа дувца деза кхашка ялат хьалкхедара дешаш, ялат дукха хьувкъадара дикагIйола опыт дIайовзийта еза.

Дийцар областной партийни организаце декхараши капитальни гIишлош хьалъелга овлангара тоадара а уж материальни ресурсашца Iалашъяра а хьакъехьара КПСС ЦК соцамаш кхоачашдара де дезараши.

Белгалдаьккхад цу дешай хьакъехьа КПСС ЦК-ас дIадехараша планови, проектни, снабженчески органашта, предприятей, боахамий коллективашта, инвестиционни процесса берригача доакъахошта, хIаьта иштта партийни, советски, профсоюзни, комсомольски организацешта хьалхашка бехктокхамеи, декхараш оттадеш хилар.

1987 шереи укх шера хьалхарча кварталеи баьча балха анализо хьахьокх республике гIишлош хьалъеча ца деш диса дукхадараши дукха йола мощносташ, нах чубаха цIенош, соцкультбыта объекташ болх бе йолаялийта еза ханаш тувлаялийтари СССР Госснаба Нохч-ГIалгIай управлене, «Чеченингушстройматериалы» объединене, республика кхы цхьайолча предприятеша шоай ханнахьа а кхоачамболлаш а материально-технически Iалаш ца яр бахьан долаш хиннилга.

КПСС обкома бюрос чIоагIйир цхьайола эггара лоархIаме объекташ (Адресни программа) болх бе йолаялийта еза ханаш, тIехьависар дIадаккхара кхы тIа а гIулакхаш де йоагI-йоагIаш йолча управленейи объединенейи кулгалхой, партийни организацеш декхарийла а йир.

КПСС обкома гIишлон отдело, парте городскойи районнии комитеташа, горрайисполкомаша, Госстрояс, Госплана, НГIАССР халкъа тIахьожама Комитето хадданза тIахьожам лоаттабе беза СССР Министрий Советеи республикан решенеш тIа белгалдаьха гIулакхаш, хIаьта иштта 1995 шерага кхачалца йолча хана гIишлон материалий промышленностеи гIишлон индустреи материально - технически база дегIайоалаяра Адресни программа а ший ханнахьа кхоачашъяра хадданза тIахьожам лоаттабеи подрядни организацей кулгалхошта хиланза даргдоаца организационно-практически новкъостал деи деза.

Парте обкома бюро хьежар кхыча дешашка а.

БАЛХАШ СИХДАЬЛД

Укх деношка юртбоахама культураш дIаювш хинна тIеххьара агрегаташ араяьлар Назрановски района «Назрановский» совхоза кхашкара.

— Каст-каста делхача доагIаша балхаш юкъагIдаьхадале а, — йоах цу боахама керттерча агронома Бекмурзиев Къурейша, — дикагIйолча агротехнически ханашка 485 гектара тIа шекареи 150 гектара тIа доакъареи свеклаш дIайийр тха механизатораша. Из дечa къаьстта белгалъяьлар Абадиев Мухьмада, Плиев Мухьмад-Башира кулгалдеча 5 - чеи 1 - чеи бригадай, Ведзижев Мурад керте латтача звенон коллективаш. ХIанз дIайийнача культурай кхашта эшаш дола агротехнически гIулакхаш деш ба уж.

Совхозе эггара хьалха хьакха йолаяьй рапс. Из боахаме 400 гектара тIа дIайийнай. ХIанз мош а ч а доакъара лаьрхIа «фермашка дIакхухь из. Бакъда дукха ха йисаяц рапс силоса хьакха йолае а. Цу гIулакха кийчбаь кхо кIоаг ба боахаме. Керттерча агронома яхачоа, тIаьда йолаш йолларгьяц из кIоагашка, касарашка уллаш ловсарйохийтаргья.

Ала деза, совхоза механизатораша план 100 центнер йолаш, хIара гектара тIара 120 центнер рапс йоаккх. Из болх беш я У. Арсамакова, М. Дудургова, И. Арсамакова лелаю кхо агрегат. Кхоккхе а механизаторо 150 процентал кIезигагIа йоацаш кхоачашъю шоай дийнахьара нормаш.

М. МУРАТОВ.

Оарц дала!

Кхаш доаду

Водаш - воагIаш хилча го йиш я цхьа сурт: совхоза е колхоза кхаш тIа сатийна дажаш доахкаш хул бахача наьха доахан. Ялат хьалкхедеш механизатораша мел хьийга къа массехк сахьата доаду цар. Вешта хьайбай бехк бац.

Шер-шера из зе ду СоагIапчеи МагIалбикеи бахача наьха доахан тIаухаш М. Горьке цIерагIча совхоза кхашта. Ялат хьатIадаьлча хьайбаш кхашкара арадаххал хилац хьакхой. Кхай дIоахал дIа-са уд уж, кхы тIа а дукха ялат доадеш.

Бахача нахах дукхагIчар шоай хьайбаш Iулашца леладу. Юхебисараша?.. Цар... коара дIаарадоах. Цул тIехьагIа бIарг лакхац.

ДIадахача шера совхозо Малгобекски района халкъа судага гIолла бехктокхаме эзар 19 саг. Цар хьайбаш дар боахама доккха зе даьраш. ХIаьта кхычарна теха хинна зIамига гIодаш дувцаргдац вай.

Ткъеста саг... ХIаьта цар хьайбаша соахка 2572 сом зе даьд боахама. Масала, Сайбель Ида Генриховна доалахьа долча шин бежано 372 сома зе даьд, Ужахов Iалаудина доалахьарчар — 248 сома, Л. Чилиева — 124 сома, Р. Зурабова — 124 сома, иштта кхы дIахо а. Уж берригаш г. Малгобеке бахаш ба. ДIалаьрхIача соахка цар хьайбаша доадир 14 гектар ялат: 10 гектар мукх, 4 гектар хьажкIаш. Цул совгIа кхы а судо тахканза да, кхы тIа боахама даь 829 сома зе. Из гIулакх дIаьх хIана ду ховш дац.

...ХIанз керда шу да. Совхоза ялаташ хьувкъаш латт. Бакъда, сурт хувцалуш дац, наха гIод тохарах, бехктокхаме озарах.

Дукха ха йоаццаш 20 сома гIод техад СоагIапча яхаш йолча Нальгиева Насапхана. Цун диъ Iасилг арадаьккхад кхай тIара. Иштта кхай тIа дажаш доахкачар арадаьхад цу юрта яхаш йолча А. Фаргиевай ши Iасилг, МагIалбике вахаш волча И. Галаева 7 бежан. ГIод тохарал совгIа расписка хьайийцад паргара кхы хьайбаш кхай тIа доалийтаргдац аьнна.

Фу де деза бахача наьха хьайбаша совхоза кхаш хIаландергдоацаш? Боахама кулгалхоша санна цу деша уйла е еза юрта Совета исполкомо а Малгобекски горисполкомо а. Бахача наьха хьайбаш дажаргдолаш хьадда моттиг хила еза. ТIаккха ше дIадаргда дош.

М. АХИЛЬГОВ.

Н. и. И. Л. Гиряевна А. Я. Срибнойна Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Юрта боахаме дукхача шерашка хьанала къахьегарахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла:

Гиряев Игорь Леонидовича — Нохч-ГIалгIай АССР Госагропрома кадрайи дешара заведенейи отдела начальника.

Срибной Александр Яковлевича — Севкавгипрозем яхача лаьтта леладара йолча Къулбаседа-Кавказски проектни института Нохч-ГIалгIай филиала директора.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель
Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
С. КОЖУХОВСКИЙ.

гор. Грозный.
1988 шера 14 мае.

Iалам лорадара йола Нохч-ГIалгIай АССР Паччахьалкхен комитет ярах дола

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Нохч - ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиумо соцам бу: Iалам лорадара йола Нохч - ГIалгIай АССР Паччахьалкхен комитет хьае.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель
Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
С. КОЖУХОВСКИЙ.

г. Грозный,
1988 шера 11 мае.

«Путь к коммунизму» яхача колхозе дика бовзаш ба ТкаченкогIар дезал. Боахама ветеран ва Василий Федорович. Техника тоаеча хьинаре къахьег цо тракторий, комбайний, кхыча юртбоахама инвентара эша оатхалаш хьаеш, ехараш тоаеш. Боахаме соахка денз дIадоладаьд говраш кхабара гIулакх. Царна эша ланаш де а хов В. Ткаченкона.

Ший даь никъ хьаллаьцаб цун воIо Ивана а. Из санна аьшка пхьар а волаш колхозе болх беш ва из. Балха а цIагIа а шийна ца ховр даьгара хьаIомаду воIа, къахьегаме даим а дикагIча оагIорахьа белгалвувл. Дукха заказаш ду даьгеи воIагеи Нестеровская станице бахача наха, хIаьта уж дизза кхоачаш а ду цар шинне. Цудухьа юртахоша лоархIаш а чIоагIа сий деш а ба уж.

СУРТI ТIА: ТкаченкогIар Василий Федоровичи (аьттехьарвар) цун воI Ивани.

Р. АУШЕВА сурт.

● *Ширдаьннача гIулакхашца—лира къовсам*

ХIАРА КОММУНИСТА ДЕКХАР

КПСС XXVII съезда решенеша дIадеххача тайпара идеологически кхетам балара дешаш къестаде гIерт Веденски районни партийни организаци. КПСС райкома пленумашка, бюро заседанешка, партийни, профсоюзни, комсомольски организацей собранешка керттера теркам тIабохийт цу дешашта.

Идейно - политически балха тIа формализм, парадность хургIоацаш мероприятей бIарчча комплекс белгалъяьккхай КПСС райкомо. ХIанз укх сахьате районни звенон беррига кулгалду болхлой парте райкома докладчикий группана юкъеззаб, цунца цхьана нохчий меттала лекцеш, докладаш, беседаш ергIола докладчикий группа а вIашагIъеллай.

Района агитационни активана аттестаци яро вIаштIехьдалийтар пропагандистий, лекторий, агитаторий, политинформаторий группаша беш бола болх идейно лакха чулоацам болаш хилийта.

Вай вахаре хIанз хулаш латтача революционни хувцамаша къаьстта чIоагIа лакхбу кхувшийоагIача тIехьенна лерттIа кхетам балара лоархIам.

Тха районах укх тIеххьарча шерашка низ бола индустри йола, лакхамеханизированни боахам бола район хиннай.

БIарчча район а, къахьегама коллективаш а Ерригсоюзнии республикански социалистически яхьашка котъювлаш хьаенай массехк шера вIашта. Берригача мехка довзаш да Орджоникидзе цIерагIча дукхкача къамий викалех латтача колхоза коллектива толамаш. Тахан тешаме ала йиш йолаш да, тхона карагIа мел даьннар интернационални дезала цхьоагIонца хьахиннад аьнна. Тха районе беррига бахараш, дукха нах беце а, тайп-тайпарча дукхача къамий викалаш ба.

Тха район экономически, социальни, духовни дегIаяра низ телар я ленински къаман политика.

Веденски районе массазара хIама а хинна дIаэттад Советски Эскаре гIулакх де болха кагирхой торжественни хьалашка накъабоахалга. Ведено парке доаллача вежарий каша тIа къамаьл ду цига Сийлахь-боккхача Даймехка тIема ветеранаша, эскаре болхачарна наказаш тел.

Дукхача хана дагалаттаргда Афганистане интернационални декхар кхоачашдеш ший вахар дIаденнача тха районерча Динаев Зайналбека боарза тIа мраморни чурт оттадеш хьехархоша, тIемхочун новкъосташа, цун нанас даь къамаьл. Динаев венначул тIехьагIа енна Цlеча Седкъа орден нанас дIаэца сурт бIаргадайча дог ца тохалуш висанзар цхьаккха а.

Афганистана лаьтта деналли къонахчали гойташ шоай вахар дIаделар иштта Асламбеков Русланен Канаев ХIаронен.

ТIема совгIаташ а дахьаш, цигара шоай декхар дизза кхоачашдаь цIабийрзар ВисантовгIар Хьасани Хьусени, Абубакаров Айтмагомед, тха районера дукхха а кхыбола кагирхой.

Интернациональни, патриотически, атеистически кхетам лулга района халкъа образоване болхлой керттера декхар долаш дус. Школашка, хьехархоша цу даькъе йIаьхий опыт Iоаяьй. Района школашка болх беш я интернациональни доттагIала клубаш. Къаьстта белгалйоалаш болх бу номер 8 йолча школа - интерната Махкетински, Веденски юкъерча школашкарча КИД-ша. Дешархоша бувзамаш лоаттаду Болгарерча, ГДР-ерча, Куберча, вай мехка дукхкача городашкарча шоай нийсархошца.

Тха районера кагирхой болча хьоашалгIа яьхка хиннай ГДР-ера, Венгрера, Лаосера, Афганистанера, Вьетнамера, Монголера делегацеш. ХIара шера хул района кагирхой Венгерски Халкъа Республика вошал леладеча Комаромски областерча къахьегамхошца вIашагIкхетараш. Дукхача ханара доттагIал да цигарча Ват Хаяи МовсаровгIари, Сабо Ференцен ЭлесовгIари, СвередаковгIари АбдулаевгIари дезалашта юкъе тоссаденнар.

Интернациональнии патриотически кхетам луча даькъе боккха пайда луш форма я социалистически яхь. ХIара шера чIоагIлу Дагестански АССР Ботлихски районеи тха районеи къахьегамхошта юкъера доттагIали социалистически яхьи. Духхьал лоаллаха дахаш хилар Iац тхо вIашкаувзар — экономике, культура даькъе цхьа уйлаш, цхьа лерхIараш долаш тхо хилар а да из.

ЧIоагIа доттагIлен бувзамаш хотталуш латт Новгородски области Мошенски районеи тха районеи къахьегамхошта юкъе. Районаша социалистически яхь лелаяра договораш чIоагIдаьд. Болх бе нах тхоай тоъаш хиларах Мошенски районе оаха тхоайцигара бригадаш яхийтай новкъостала.

Къахьегамхошта интернационални атеистически кхетам луча боккха болх бу районерча культпросветучрежденеша а. Самодеятельноста артистий репертуара юкъе духхьал Нохч-ГIалгIай иллеши халхараши хинна Iац. Вай мехка дахача кхыча къамийдараш а да.

ЛоархIаме дакъа кхоач керда обрядаш вахара юкъейоалаяра лаьрхIа вIашагIъеxкача комиссешка а. Царна чубоагIа партеи, тIемеи, къахьегамен ветеранаш, районе сий деш бола нах а. Цар беча хьехамга чIоагIа ла а дувгI, из дика тIа а эц кагирхоша.

Октябрьски революци ялалехьа цхьаккха хIаман даькъе ца хинна лоаман кхалнах тахан мехка доалдеча дакъалоацаш ба. Иштта, районера ши кхалсаг Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутат я, 289 саг моттигерча Советий депутаташ, царех хул, беррига а болча депутатех 50 процентал дукхагIа.

Дукхача производстве хьалхалаттача кхалнаха беркате хIамаш карагIдувларах пачхьалкхен деза совгIаташ тийннад. Царех ба Ленина ордена кавалер М. Байгаева, Октябрьски революце орден лелаю З. Алиева, Къахьегама Цlеча Байракха орден енна Д. Идрисова, Знак Почета — Н. Зелимханова, М. Мусхажиева, В. Цадаева, кхы дукхкабараш. Кагийча нахеи мехкарашеи цIи хезача кхалнахагара масал эц.

Идейно - политически, интернациональни, атеистически кхетам луча нийслуча бе-беча кхоачамбоацарий керттера бахьан да районе баха нах массазарча общественно пайданеча къахьегама юкъеозалга лохарча боараме хилар. Анализо хьахьокх, балха боацача наха ширдаьнна гIулакхаш леладелга, корта бохабу малар мелалга, иштта кхыдола нийрча гIулакхаш царех доахналга. Каст-каста нийслу районе бокъо йоацаш лаьтташ дIалувцалга. Из хургдацар халкъа депутатий Советашкарча лаьттан дешашта йолча комиссеша шоай декхараш дизза кхоачашдоре.

Нах балха дIанийсбара боарам лоха хиларо «шабашникий» процесс кIезигъе вIаштIехьдалийтац. Деша дагIа бераш а шоашца дIакхувл пхьаболча даьша-ноаноша. Цу дерригача кхоачамбоацараша берий знанешта меттел, уж лакха коммунистически идеалаш йолаш хьалкхебара новкъарле ю.

Укх тIеххьарча шерашка националистически проявленеш хинна моттиг яц районе. Цхьабакъда, тхо долча деррига а дика латт яхалга дац из. Интернациональни кхетам балара болх юхатеттар — дина уйлаш я. Нах бусалба бараштеи боацараштеи бебе лоархIача исламски идеологе халкъаш вIашагIа къестаду, царна юкъе цатешам болл.

Районерча школашка яьча анкетироване хьахьенкхар дешархоех кхоалагIа дола дакъа шоаш динах тешараш лоархIалга, дина ритуалаш ца лелайой а. ЦIа-Веденски Хаттунински юкъерча школашкарча дешархоех 80 процент бараша шоаш динах тешаш ба, аьлар.

ХIаьта мовлат дешалга, марха кхоабалга, пхьа лехалга, урдув доаккхилга, кхийна боаца мехкарий маьре ухийталга, дукха истий кхувлалга санна дола нийрча гIулакхаш хIанз а дIадаьннадац районе.

Укх тIеххьарча шерашка урдув даккхарах районе уголовни бехктокхаме ззав 7 саг. Дукха истий кхувларах суд яьй 2 сага.

Цу тайпара хIамаш ца хилийтара правоохранительни органаша тIагIертта профилактически балхаш ду.

Районе хIанз укх сахьате, бокъо йоацаше а, йолаш я пхийтта мурдий тоаба. Царна чувоагIа 400 динах тешаш вола саг. ХIаьта царна керте латт 80 дина «авторитет». Динах тешараша новкъарле ю наьха вахаре кердадар юкъедоаладара.

Пачхьалкхен автотранспортах пайда а нийбеш Первомайское яхача юрта зерате ух нах. Иштта, 16 апреле цига енаяр Грозненски УТТ доалахьара автобус, 17 апреле «Госплемобъединене» доалахьара «Кубань» яха автобус, иштта кхыча организацейи учрежденейи доалахьара автотранспорт. Оаха массехказа республикански кепайоазон органашка гIоллa а радио чу гIолла а дийцад цу дешаех, бакъда, хайра хIама хувцалац. Къаьстта укх мархий бетта тха районе динах тешараш зерате ухалга соцаш дац.

Укх тIеххьарча хана къаьст - къаьста болча динах тешаращца профилактически болх бара дукхагIа теркам тIаахийта даьннад тхо. Бокъо йоацаш вIашагIъехкача дина секташта керте латтаращца хоадамболлаш къамаьл хилар. Районни газета тIа дина «авторитета» Х. Астемирова наьха теркам тIаозаш выступлени йир. Цо дийцар деша ягIа йиIнгаш удаелга, урдув доахалга, зерате ахара бокъо йоацаш пачхьалкхен автотранспортах пайда нийбелга — нийрча гIулакхаш долгах, уж цIендаь дIадаха дезаш хиларах.

Социально - экономически, идеологически болх районе тоабара тхона хьалхашка латтараш хьдда декхараш да. ХIаьта уж кхоачашдара шоай дерригa низаш оарцагIдоахалга хIара къахьегама коллектива, хIара партийни организаце, коммуниста, парте воацачун лоархIаме декхар да.

С. САМОЙЛОВА,
КПСС Веденски райкома хьалхара секретарь.

ОБКОМЕ ХИННА СОВЕЩАНИ

Парте обкоме хилар КПСС областной комитета секретара В. А. Алехина председателал а деш корта бохабу малараш меларца, алкоголизмаца, наркоманеца къовсам лоаттабара йолча республикански координационни совета аргIанара заседани. Цига хьежар министерствашa, ведомствашa, газетий редакцеша, радио а телевидене а цу достамагIа беча балха планашка. Иштта цига дийцар цу социальни зуламца къовсам лоаттабеча формализман заорганизованностен элементаш юкъера дIаяха езалгах.

Совета заседане хьалхьоадаь дешаш дувцача дакъа лаьцар НГIАССР Министрий Совета председатела заместитела Т. У. Махмудхаджиевас, республика прокурора А. И. Ростова, облсовпрофа секретара М. Ж. Пугоевас, чурча гIулакхий министра П. П. Чернышева, унахцIено лораяра министра Г. У. Мальсагова, министерствайи ведомствайи кхыча кулгалхоша.

Координационни совета хIара член тайп-тайпарча организацешка, дукхагIча даькъе къахьегама коллективашка йолча антиалкогольни комиссей балха тIехьа бокъонца тIахьожам лоаттабе декхарийла веш бола соцам тIанийцаб. Милицеи общественностен шоайла айхха бувзам лелабелга вIаштIехьдаккха деза.

Боккхача лоархIаме да наха культурно салоIалга вIаштIехьдаккхар а. Из дош хIанз а къоастаданза да. Къаьстта чIоагIа бехкаш лоах хьалха санна корта бохабу малараш меларца, алкоголизмаца, наркоманеца лоаттабу къовсам хоалуш лаьгIбелар. ХIаьта цунца машар хила йиш яц. Координационни советe облсовпрофа, министерствай, ведомствай, массови информаце средствай кулгалхоша хьажа аьнна хьаяйтача корта бохабу малараш меларца, алкоголизмаца, наркоманеца къовсам лоаттабара балха цхьайолча планашта критика йир.

ФУ ХЬАХЬОКХ ИТОГАША?

1988 шера биъ бетта республика хьайбаш леладераша баьча балха итогаш

Республика колхозий, совхозий хьайбаш леладераша шоай беррига низ хьайбаш то ламе Iангара дахара, юртбоахама продукци дукхагIа яккхара тIаухийт. Укх шера цу биъ бетта дIадахача шера цу ханаца нийсдича пачхьалкхенга дукхагIа дулх, шура дIачуеннай, шура луча доахан продуктивность лакхъеннай, Iахарий дукхагIа хьахиннад. Цунца цхьана, туйран-Iан замалахьа ворхI бетта, 1986/87 шера цу ханаца нийсдича, дулх кIезигагIа даьккхад, Iаьсий, хурскаш кIезигагIа хьахиннай.

КОЛХОЗАШКЕИ СОВХОЗАШКЕИ, БОАХАМАШТА ЮКЪЕРЧА ПРЕДПРИЯТЕШКА ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТАШ АРАХЕЦАР

	1987 ш. январь-апрель	1988 ш. январь-апрель	1988 ш. январь-апрель %, 1987 ш. январь-апрелаца нийсбача нийсбича
Дулх — (эзар тонн)	5,1	5,9	116
Шура — (эзар тонн)	33,0	35,2	107
Котама фуаш (млн.)	32,6	30,8	94

ДIадахача шера цу ханаца нийсдича бежана дулх 16 процент дукхагIа даьккхад, хьакхий — 27 процент, оалхазарий дулх — 12 процент, хIаьта устагIан дукх — 3 процент кIезига даьккхад.

Дикка дукхагIа дулх даьккхад Малгобекски, Наурски, Шалински районий боахамаша, Назрановскии Шелковскии районий боахамашка мара дулх даккхара боарамаш кIезигдаьдац.

Деттача доахангара дIабахача биъ бетта хIара Iаттагара юкъера лаьрхIача яьккха шура дIадахача шера цу ханаца нийсдича 665 килограммагара 741 килограммага кхоачаш дегIаеннай.

Юкъарареспубликански хьокхамал тIех шура йоаккх Ачхой-Мартановски, Урус-Мартановски, Шалински, Шелковски районий колхозашкеи совхозашкеи.

Цхьабакъда, Гудермесски, Наурски районий боахамашка деттача доахана продуктивность лохъяларах шура кIезигагIа лу.

ХIара котама тIехьара ялх фуъ кIезигагIа хиларах, фуаш гулдара боарам лохбеннаб.

ХЬАЙБАЙ ПРОДУКТАШ ПАЧЧАХЬАЛКХЕНГА ЙОХКАРА ПЛАН ЕРРИГАЧА КАТЕГОРЕГIА ДОЛЧА БОАХАМАША КХОАЧАШЪЯР

	1988 ш. апрель-январе екхар	1988 ш. ах шера план кхоачашъяра %	1988 ш. январь-апрель %, 1987 ш. январь-апрелаца нийсбича
Доахани коа тIара оалхазараши диина долаш эзача (эзар тонн)	9,8	66	127
Шура — эзар тонн	20,9	59	108
Фуаш — млн.	32,0	60	95

Назрановски Ножай-Юртовски районашкара дIанийкхача ерригача районий боахамаш паччахьалкхенга доахани коа тIара оалхазараши дIачудалара боарамга кхаьчар.

Республике гIолла паччахьалкхенга шура дIачуялара боарамаш 2,2 эзар тоннага кхоачаш лакхденнача хана, Веденски районе из йоххалга 22 тонн кIезигденнад, Наурски районе — 37 тонн, Ножай-Юртовски районе — 8 тонн.

Шалински районагара дIанийккхача ерригача районашкара птицефабрикаша паччахьалкхенга доагIачул кIезигагIа фуаш дохк.

КОЛХОЗАШКА, СОВХОЗАШКА, БОАХАМАШТА ЮКЪЕРЧА ПРЕДПРИЯТЕШКА ПРОДУКТИВНИ ДОАХАНИ КОА ТIАРА ОЛХАЗАРАШИ ИЗЗАЛ ДА

	1-ча майга 1987 ш.	1-ча майга 1988 ш.
Доахан	181,8	176,4
цу даькъе:		
детта доахан	51,6	49,9
хьакхарч	108,2	101,7
жан гаьзарийи	797,5	810,1
дерригача тайпаех дола коа тIара оалхазараш	3005,2	3017,2

Республике 1987 шера январь — апрелаца нийсдича Iаьхарий кIеззига дукхагIа хьахиннад, Iаьсийи хьурскаши кIезигъеннай. Республике биъ бетта 997 бежан деннад, 1987 шерарчул 57 бежан кIезигагIа, 8,7 эзар хьакха еннай, е соахкарчул 137 хьакха кIезигагIа, 9,7 эзар устагI дукхагIа.

Дулха, шурий ресурсай боарам лакхбеча гражданий, предприятей, организацей, учрежденей подсобни боахамаш лоацаш дола дакъа а боккхача лоархIаме да.

ДIабахача биъ бетта колхозаши совхозаши нахагара договорагIа 1463 тонн шура нийцай. Из ерригача шурий юкъерча боарамах 4,2 процент хул, хIаьта Малгобекски районе — 18,5 процент, Назрановски — 9,7 процент, Урус-Мартановски — 6,9 процент.

Бахача нахагара шура дIачуийяра гIулакх ледара леладу Ачхой - Мартановски, Наурски, Надтеречни районий колхозашкеи совхозашкеи, хIаьта Шалински Шелковскии районий боахамашка нахагара вIалла шура хьачуийяьяц.

1 мае бахача наьха боахамашка колхозашкареи совхозашкареи хьайица леладеш 46, эзар бежан да, из соахкарча цу ханаца нийсдича дикка дукхагIа.

1988 шера 1-ча квартале предприятейи организацейи подсобни боахамашка дулх доаккхалга дIадахача шера цу ханаца нийсдича 21 процент кIезигденнад, шура — 6.

Цу боахамашка доахан 10 процент, жа 27 процент кIезигденнад.

1 мае боахамашка доакъар дар, доакъара единицашца лаьрхIача 19,4 эзар тонн, дIадахача шера цу ханаца нийсдича 2,2-эза дукхагIа.

УЛЬЯНОВСК. Д. Устинова цIерагIча авиапромышленни комплекса йиъ бIаь совгIа болхлой бригада шоай къахьегамен бытен хьалех коллективни бехктокхам хилийтара болча болама юкъе дакъалоацаш я.

Укхаза хIара балха моттиге производства эффективность лакхъяра таронаш лаха лаьрхIад.

Шийгара гIалат ца доалийташ бригада хIара члена болх бича «кхойтталагIа долча алапена» 15 процент ахча тIатох. Нагахьа санна «ЧП» хуле цхьаннена а ахчан совгIат лац. ХIаьта гIалат ца доалийташ лерттIа болх баьча цехий коллективашта кхы тIа квартираш, берий бешамашка, салаIара цIеношка путевкаш лу.

Авиастроителий шоай къахьегаман бытан хьалхашнара коллективни бехктокхаме хиларах дика беркат доал хIанз гIалаташ делга дикка лаьгIденнад. Бригадай болхлоша хIанз шоаш дика кхетам балара болх бу, бе-башха ца хеташ, шоай декхар кхоачашдечарца.

СУРТА ТIА: авиастроителий коллектива творчески къахьегамах даьнна беркат — «Руслан» яха АН-124 самолет.

Ю. БЕЛОЗЕРОВА сурт.
ТАСС фотохроника.

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТА ПРЕЗИДИУМЕ

Укх денощка хилар Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума аргIанара заседани, цига дийцар «Къа ца хьегаш йоахача доходашта духьала кхы а чIоагIагIа къовсам лоаттабара де дезарех долча» СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указо дIадехараш Гудермесски районе кхоачашдара дечох дола дош. Белгалдаьккхад цу Указо дIадехараш шоашта карайолча территорешка кхоачашдара Гудермесски района халкъа депутатий Советаша чIоагIа тIахьожам лоаттабеш хилар. Къахьегамхоштен бахача нахан Указ дIадовзийташ гIулакхаш даьд, из кхоачашдара дола района советски, боахама, административни органий декхараш дийцар XX-гIа хержача халкъа депутатий Советий хьалхарча сессешка. Къа ца хьегаш йоахача доходашта духьала къовса лоаттабарах дола дешаш дийцад Советий исполкомий заседанешка а.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указо дIадехараш кхоачашдеш болх бе декхарийла йолча органаша хьинаре из деш хиларо гIо дир 1987 шера а 1988 шера I квартале а къа ца хьегаш йоахача доходашта духьалара къовсам дикка ирагIа лоаттабара.

Иштта дале а, тIанийцача соцам тIа белгалдоаккх парте, мехка а Российски Федераце а пачхьалкхен лакхехьарча органий, хIаьта иштта моттигерча партийни советски органий къа ца хьегаш йоахача доходашта духьалара къовсам чIоагIагIа лоаттабара дешай хьакъехьарча соцамаша дIадехарашка хьежжа беш бола шоай болх халкъа депутатий Советаша, бокъонаш лораеча органаша, къахьегама коллективаша мела эргабоаккхаш хилар.

Цу балха тIехь керттера кхоачамбоацар да социалистически рузкъа лечкъадеращца, спекулянташца, къа ца хьегаш, бокъо йоацаш доходаш яхара чотагIа шоай вахара хьал тоаде гIертача хьадда болча нахаца хIара дийнахьа тIагIертта къовсам ца лоаттабеш хилар.

ХIанз а дукха рузкъа дов районе товарно - материальни рузкъан недостачаш, лечкъадар, толхадар бахьан долаш, ледара бу даь зе бехке барашка хьатакхийтара тIехьара болх.

Кхоачамболлаш лоаттабац кIезиг-мезиг хIамаш лечкъаеращца, «несунашца», бола къовсам дукххача общественни формированеша. Цу а кхыча а кхоачамбоацараша хьахойт Гудермесски районе хIанз а цIена боацача наха къа ца хьегаш доходаш яхара моттигаш дIа къайлла хилар. Района халкъа депутатий Советаша, цар исполнительни комитеташа массаза а доагIача тайпара теркал дац халкъа рузкъан маIоагIара учет лелаяра, из лорадара а тIера ца далийтара а гIулакх де декхарийла болча наха доагIар ца деш хилар.

Цул совгIа, цхьайолча юрта Советий исполкомаша шоаш телхаю бокъонаш. Сессешка, исполкомий, массазарча комиссей заседанешка наггахьа мара хилац СССР Лакхехьарча Совета Президиума Указ кхоачашдара хьакъехьара боахамий кулгалхой отчеташ.

Бокъонаш толхаяьраштa массаза а бац законагIа оттадаь махиллара гIод тохара, премех ваккхара, балхара дIаваккхара тайпара бола бехк.

ХIанз а ледара я къа ца хьегаш доходаш ца яхийтара профилактика хьакъехьа бокъонаш лораеча органий балха эффективность.

Районе кхоачашдара гаьна да къахьегалургдола баха нах общественни производствана юкъеозара дош, царна юкъе дикка докхха дакъа да бераш дола кхалнах, бакъда, деша даха ха кхачанза долча берий учрежденеш хьалъяра программа ледара кхоачашъю районе.

Президиума заседане хьежар «Бой долча бераштa а дан нанеи ца хьожаш дисача бераштa а кхетам лулга, дешар хьехилга, материальни Iалашделга овлангара тоадара де дезарех» болча КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советеи соцамга хьежжа бера цIеной, берий цIеной, № 2 йолча школа - интерната балхахи из тоабара де дезачохи долча дешаш.

Лакхехьарча Совета Президиумо халкъа образованеи унахцIено лораярен органий, халкъа депутатий Советий исполкомий теркам тIабахийтар бера цIеношка, берий цIеношка, № 2 йолча школа-интернате бераштa йоагIаш йолча быта, бераш массе а оагIорахьара дегIадоаладара, уж вахара а къахьегама а кийчдара эша хьалаш хьахилийтара цар оагIонгара йоагIаш йола терко ца еш хилара.

Доккхий кхоачамбоацараш да берашка медицински хьожача, цар даа хIама вIаштIехьдоаккхача, уж кога гIирсаца, спортивни барзкъашца Iалашбеча. Ледара да интернатни учрежденешка хьалкхуврий аьхки салоIилга вIаштIехьдаккхара дешаш.

Лакхехьарча Совета Президиумо НГIАССР просвещенеи унахцIено лораяреи министерствашa, республика кхыйола министерствашa ведомствашa, халкъа депутатий Грозненски городской, Ленински, Октябрьски, Сунженски районий Советий исполнительни комитета декхарийла йир «Бой долча бераштa а дан нанеи ца хьожаш дисача бераштa а кхетам лулга, дешар хьехилга, материальни Iалашделга овлангара тоадара де дезарех бола» КПСС ЦК-ан СССР Министрий Советеи соцам кхоачашбара кхы тIа гIулакхаш оттаде а чакхдаха а.

Лакхехьарча Совета Президиумо дийцар «НГIАССР социальни Iалашон министерстве гражданий предложенешка, заявленешка, жалобашка хьажара а тIаэцара а хьакъехьара болх вIаштIехьбаккхарах дола» дош.

Белгалдаьккхад, министерства коллеге заседанешка хIара квартале из болх мишта бу хьожаш, производственни совещанешка дувцаш хилар. Хьахиннай гражданаша дувцараш хан-ханнахьа тохкаш хилара практика, цо йиш хулийт хьалгIеттадеча дешай хьакъехьа ханнахьа гIулакхаш де.

Из иштта дале а, Лакхехьарча Совета Президиумо министерства теркам тIабахийтар долаш долча кхоачамбоацараштa. Пенсеш нийса ца хьожадарах, бытовой, автотранспортаца Iалашвара дешай хьакъехьара жалобаш кхы а ухаш я. Пенсеши пособеши хьожадара а дIадалара а Центре моттигаш я заявленешкеи жалобашкеи хьажара даькъера законодательство телхадаь.

Президиумо республика социальни Iалашон министерствагара цIенхаштта хьадийхар гражданаша яздеш а оалаш а дувцарашка хьожаш законодательствас дIадехараш цIенхаштта чакхдоаккхилга.

Халкъа боахама болхлошта Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота яларах дола

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума

УКАЗ

Халкъа боахама дукхача шерашка беркате болх барахи общественни вахаре хьинаре дакъа лацарахи Нохч-ГIалгIай Автономни Советски Социалистически Республика Лакхехьарча Совета Президиума Сийлен грамота лойла халкъа боахама болхлошта:

Казаков Иван Ивановича — Къулбаседа - Кавказски машиннаькъа Грозненски сигнализацеи бувзамеи дистанце бувзама ремонтно-технологически участка вокхагIволча электромеханика.

Письменный Виталий Васильевича — «Промавтоматика» НПО «Промавтоматика» ВНИПИ отдела заведующена.

Понурьев Владимир Сергеевича — «Промавтоматика» НПО «Нефтегазпромавтоматика» СПКБ отдела заведующена.

Саркисянц Леонид Семеновича — «Промавтоматика» НПО «Промавтоматика» ВНИПИ отдела заведующена.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума председатель
Х. БОКОВ.

Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь
С. КОЖУХОВСКИЙ.

гор. Грозный,
1988 шера 11 мае.

ЛИТЕРАТУРНИ ОАГIУВ

Бузуртанова Мовлатхан

МАЬКХ

Йиаь даьнна шоаш дизача,
Маькх Iокхувсаш,
Хьурмат доацаш,
Кхом боацаш,
Дог ца Iабаш,
Ма охцал
Лелаю вай,
Мотт ца ховча,
Цу ялтаца,
Ва нах!

Ше Iокхессача,
Бер мо елхаш,
Мухь бетташ
ГIайгIа еш,
Хул из маькх
Когашта кIал йисача.
Кер чу бала къувлаш,
Моцал Iувшаш,
Мел байнарий,
Къа ма хилда вайна.

Лаьтта оахаш,
Макха боахаш,
ТIоадал, шелал ловш,
Сецца фетта гIетташ,
ТIеххьара мара,
Ца вужаш.
Балхах доахк ахархочун
кулгаш.
ХIара цIагIа
Цун беркат да
Цу ялтаца.
Сигала кхувдаш,
Седкъий лувцаш,
Гора ухаш,
Маьхка барташ доахаш,
Яькха деташ
ГIоза деладеш,
Адамашка салам телаш.
Даха хьаькъал,
Ма дий вай, ва нах!
ТIаккха хIана бац вай
маькха хам?

Хашагульгов Iаьла

* * *

Хьо дIадала, шийла Iа!
ХьатIайола, бIаьсти,
тха дегIамаш дIоахде Iа,
уйлаш, дегаш хьаьсте.

Дукха еза тхона хьо,
дукха еза, бIаьсти!
Хьуний йовхаш сийнъе Iа —
гаьний чIонак яьсте.

Безам боагIа берий хIанз
боса баь тIа ловза.
Яла, бIаьсти, хоза хьо,
йола, бIаьсти, гIоза!

* * *

Ди къувкъ-кха гаьнна
сигала,
бIаьстан хьалхара ди.
Мух а хьувз, лихь мо,
демийла.
Гыц малх. Баьдденнад ди.

Шаршар-кха гIаьнаш а
гаьний,
лебеш шоай гIаьний мотт.
Москалаш корзагIа яьннай.
Iех жа. Iатто хьекх мотт.

Хьекх мотт морхаше а —
увзадеш
Iаьржа шоай шомараш.
Цхьа юкъ! Iолегаргда —
хьажалаш —
шурий кIай тIадамаш.

Гасаров Iаддал-Хьамид

ТIОЙ-ЮРТ

Хьо улл лакха маьлха боса
ГIалме хоза догам деш,
Хьа атагIар ховха зиза
Хьога кхувд кулг ийдеш.

Хьох еш дега ондал-курал
Са даьй бахьан хоастам беш,
Хьо ихай тIема кIурал,
Уж меттара гIеттабеш.
МоастагI эшош тIера алах
Хьоца яьгай Долакх-Юрт,

Хьа цIи йовргьяц цхьанне
хана
Турпал сийдола, са
ТIой-Юрт.

Наггахь наькъа араваьлча
Дега йIовхо хьоца ютт.
«Мичара ваьннав» — сайга
аьлча
Хьа цIи йоакхх аз,
са ТIой-Юрт.

Плиева Марина

ХЬУВ СА КЕР ЧУ ДАРЗ

Стихаш язъе йиш хилац,
Де мел дезар кхоачалац,
Со вахара эгIазъух,
Хьебу аз сай дег чу мух.
Денна дов са мугIараш —
ДIа ца яздеш дусараш.

Цудухь хьув са кер чу дарз.
Царна малх кхы е
хьалбаргба.
Дарз тоIаде — са низ
кхоачаргба
Стихаш язъярца салоIам
баргба.

Евлоев Микаьил

* * *

Лоамашка со хилча,
Иразо кхетам хьалбуз са.
Лоамашка со хилча,
Цар хозало дог гIоздоах са.

Лоамашка со хилча,
Безамо уйла лакхъю са,
Лоамашка со хилча,
Вай Даьхено кура воах со.

Лоамашка со хилча,
Дага мел дар кхоачаш
хул са,
Лоамашка со хилча,
Вай даьй гIулакхаша
цецвоах со.

Тангиев Ахьмад

ДЕШАР—СЕРДАЛ

Тахан къаьстта дог
гIоздаьнна
Школе вода Хасбулат.
Дай нанен арадаьнна,
КIаьнка тIехьа
хьежаш латт:
— Ираз долаш да
хIанз бераш, —
Мара сесагага йоах, —
ВорхI шу даьлча гIоне
дешаш,
БIарчча вузаш цар чакхйоах.
Со уж миссел волча хана,

Даьца хала болх беш вар.
Цигга маьра къамаьл даьлар:
Кхы тIатоха хIама дац.
Сесаго дош хаддаш аьлар:
«Дешар цIаккха тIехьа дацI»
Дунен тIа мел дукха ваха
Сага Iилман сердал эш.
Балха коталонаш яха
Iилманцара хьоашал эш.
Бакъда, «Керто болх ца бича,
Когаша баьсса никъ кхихьаб».
Денал доацача саго ийрча
Бала кодош, са диад.

Массехк шу дар Грознерча пионераша шоай Дворецага сатувса. Дуккхаза хийцар из тоадара планаш. Цхьабакъда юххера а дукха ха йоацаш доккха совгIат хилар къонача ленинцашта. Iалаьмате хоза кийчъяь тоаяь Iооттадир пионерий Дворец. ХIанз цар таро хургъя шоай моллагIа а мероприятеш увза ца луши паргIатен чакхъяха.

СУРТА ТIА: пионерий Дворец.

И. ПЛИЕВА сурт.

Литература дезараштa дагадоагIа дукха ха йоацаш вай мехка столице чакхдаьнна Нохч-ГIалгIайчен литература денош.

Цу деношка Москве къахьегамхошца хиннача вIашагIкхетарех цаI да сурта тIа гуш дар.

В. ФАСТОВСКЕ сурт.

ВОIА МЕТТЕЛ... ВОI

ДУВЦАР

ТIом сеца чакх а баьнна, салтий цIаухаш ха яр. Наггахьа дезал бацар юрта е да, е воша, е воI тIемо дIа ца хьош. КIезига бацар царна юкъе массехк «Iаьржа» каьхат хьанийца дале а, дог ца дуллаш хьежаш багIараш а. Царех вар шии зIамигача цIалга чу юрта йисте, борз санна Iувгiаш доагIача Iаьржача хин уллув вахаш вола къаьна Мурдал а. Шоай цаI мара воаца воI Мустиг тIем тIа а вахийта, из цIаварва хьежаш вар воккха саги цун сесаг Хадижати. ХIара денна почта кхухьар лоравеш багIача боккхийча наьха ха лаьгIо дIайодара.

Цкъа, цхьан дийнахьа, Мурдала гаьнаро вайра шортта гIа боахаш воагIа почтальон Эпенди. Хьалха, из къона волаш, вIашагIлеташ боахкача наха юкъе никкха гIаж кхийтта астагIа вале а, массаза сиха хинна Эпенди, тахан шортта воагIар. Атта дахапар цо шии массаза лела Iема когаш.

— Яьй, хозий хьона? — ков долчахьа дIа а вийрза, сесагага кхайкар Мурдал.

— ЦIогIа сенна детта Iа? — аьнна йист а хинна, цхьан кулгаца хьаллаьца коча юх а йолаш, цIагIара араьлар Хадижат.

— Iоа воагIаш латтар Эпенди вецийI?

Хьажа юкъе кулг а оттадаь нога бухьар а этта, дIахьежар Мурдал.

Шортта цунна дIатIа а яха, уллув дIаэттар Хадижат а.

— Из ва. Вайна каьхат а дахьаш воагIа из. Далла ба хоастам!

— Меллашха-м воагIа из, — маьлхаро аьлар Мурдала, шии можах кулг а хьокхаш.

— КIаьдвенна хургва-кх из а. Могаш воацаш а ма вий из, — йист хилар Хадижат.

Вож шортта воагIар, цхьа гIа хьалхашкахьа баьккхача, шинъ тIехьашкахьа боаккхаш санна. Эггара тIехьа кхы хьава а ца могаш, боккхача кхерий тIа Iолохвелар из. Кхы цунга хьежаш, сатоха а ца мега, Мурдал дIаволавелар из волчахьа. Цунна тIехьа дIаяхар сесаг а.

Эпенди меттахьа ца воалаш вагIар. Ше боккхийча наха дахьаш дола каьхат хьадийлла деце а, цо шаьра кхетадора цу тайпара кхо са болча бетта чу доахкача каьхаташ тIа фу хул. КIезига кхихьадацар цо тIема шерашка цу тайпара дола полка штабера доагIа каьхаташ. ХIаьта укх каьхато дог дохадаьдар, чIоагIа низкъала дар цунна боккхийча нахага из дIадала.

Шии мел бола низ ура а оттабаь, хьал а гIетта, боккхий нах болчахьа дIаволавелар почта кхухьар. Ше царна гарга макхаьччинге, бегашта санна аьлар:

— Шо хьунагIа салаIа-м долхац? Бакъда саго теркалдинзар цун дешаш.

— Хьо ма чоагIа хала воагIа тахан? — аьнна Хадижата шии йовлакха ткъам хьалхашкахьа тессар.

— КIаьдвеннав, тахан дукха болх баьб аз, — шии юхь тIа велакъьажара кеп оттае веллар Эпенди. — Шо фу деш да?

— Тхо-м фу деш хургдар? Хьадувцал. Фу дахьаш воагIа хьо тхона? — Мурдал шии бе йоаллача Iасана IотIавийрзар.

— Тха воIагара каьхат-м дац хьога? — цхьан хIаманга сатувсаш санна, шортта хаьттар Хадижата.

— Каьхат хIанзарчоа дац... Кастта кхача мег из-м, сагот ма де, — лочкъадир Эпенде ше вара бахьан.

— Тахан дуккха каьхаташ дар. Уж дерригаш дIахьа дIахьа кхийнадац са. ХIанз Жабарарциген Гиланаьрциген ваха везаш ва со.

— Чувала, хIама дуаргда вай. Цига дIаваха-м кхуврга хьа, — аьлар Хадижата.

— Аз из йиача санна, сагIа хилда шун. ТIехьагIа дIачувоагIаргва со, — аьнна, шии тIормиг белажах а тесса, доккха са а даьккха, дIавахар Эпенди.

Цу бийсана, наб ца кхеташ уллаш, цунна дагадехар: «Хьанна хов цу каьхата тIа фуд? Дика кхаъ бахьаш дена хила мегаций из». Шортта хьабаьстар цо каьхат чудоалла ботт. Бакъда, хьалхара мугIараш Iодийшача, дегI шелделар. Сихха сапа тIоада а даь, юха дакъайлар цо ботт.

ХьатIакхаьчар аргIанара ди. Малх хьакхийтта баьнабацар, ниисса Мурдалар цIен хьалхашка яьгIача гаьн тIа Iохайна ягIа къажакъайг чуIеха яьлча. Из зийнача Хадижата аьлар:

— Къонах, воI цIава мег вай! Наха ма оалий, къажакъайг хьаша воагIаш хилча кхайк ,аьле.

— Бийсана во гIанаш дайнад сона, — доккха са а даьккха хьалъайвелар Мурдал... — ЖIали а дар вай бийсана во увгIаш деш...

— Каьхат дIа ца лоII даргдац. Царцига водаш, цхьа саг вигача бакъахьа ва аз. Дикадар из цар гаргара саг хуларе, бакъда, цар ва-м вац укх юрта кхоачара саг.

Мурдала даь-даь вешийI воI Байдар метта ма улий, цунна дIава могарг мичад. Юртсовета председатель ТIахIир вигача бакъахьа ва аз сайца, — яхаш ше-шийца дагавувлаш вар Эпенди.

Цу дийнахьа делкъел тIехьагIа ТIахIири Эпендии боккхийча наьха коа дIачубаьлча, царна байра гонахьа москала кIоригаш а йолаш, царна кIолд оаташ йоалла Хадижати дехьагIо гаьн кIал дахчан загал ирбеш воалла Мурдали. Шоаш деш латта гIулакхаш дита а дита, шаккхе хьаьшашта духьалбаьхкар.

— Укхаза Iийне Iоховша вай, — аьнна шортта Хадижата араденача гIанда тIа Iолохвелар ТIахIир. Цунна тIехьа Iохайшар вожаш а. Хадижат цIагIа дачу а яха, ноанала хьайзар.

Шоаш бена никъ дIабувца ца лоархIабеш, цхьацца къамаьлаш деш дуккха баьгIар къонахий. Цхьа ха яьлча, хIама яа хьачудувла аьнна, кхайкар Хадижат.

— Хадижат, хьаелл укхаза, Iохал тхоца, — аьлар эггара тIехьа ТIахIира. Iо ца ховш латтар из, Мурдал тIачайхавецаре.

— Вай зIамигача юртара тIем тIа вахар цхи бIаь совгIа саг ва. ХIаьта, царех цIабаьхкараш пIелгашца дагарбулургболаш, кIезига ба. Дуккхача къамий викалаш чубоагIача ЦIеча Эскаро бохабаьб фашистий бIу. ТIем тIара цIа ца боагIаш бисарий чот яц!

Цхьа юкъ яьккхар ТIахIира йист ца хулаш. ХIаьта а, къамаьл дIахо де дезаш дар.

Байнабац уж цIа ца боагIаш бисараш! Шоай дегIамаш, синош нах ирaзе хилийтар бахьан долаш дIаденна турпалаш бов йиш яц! Царна юкъе ва вай Мустиг а. Ше даьна, юртахошта денна доп дохададьдац цо. Цу саготонна сатохалаш, — аьнна, хоададир цо шии къамаьл.

Сихача боларагIа, шиншегIа удаш санна, цIа доглахьа яхар Хадижат. Массава садетта Iема волча Мурдала шии керчу хала къувлар араэккха кийчча бола цIера ала, детталуча дег тIа кулг диллар. Паччахьа Iаьдала Iоткъама кIал дуккха Iазап лайнача воккхача сага атта дацар шии дигкъаденнача дегаца са шелдеш бола из хоам ла.

— Са-м даьра тохаргда... Иштта шоашта бала а ца беш, хьааьнна хила дезар оаш из, аьнна, букъ хьалийсе а баь, ураэттар Мурдал. Со-м се а раьза вар Даьхе бахьан вала. Революце шерашка Советий Iаьдал бахьан да, ши воша, массехк даь-вешийI воI веннав са-м. ХIаьта царца хиннача сона Iоажал тIехъяьлар, кIеззига хьокха мара ца луш. Со могаш хиннаваларе, воIаца се а гIоргвар со-м тIем тIа. Дика кхел я цун хиннар Керттердар — котало яI.

— Мурдал, Iоажала духьалъотта низ бац цхьанна сага. Шоашта чIоагIа Iоткъам ма белаш. Даьхе бахьан венна воI дийнабарел тоалаш ва. ХIаьта вай паччахьалкхено гIо ца деш дутаргдац шо, — аьлар ТIахIира ше гIотташ.

Цу ханна, ши салте уллув а волаш, коа хьачувоагIаш латта дIехьа улицагIа вахаш вола Мустапа вайра Мурдала. Хьажал шоай, со левеш хиннав-кх акхар, аьнна, уйла ессар воккхача сага дег чу. Шоашта хьатIакхаьча бала боахкаш боагIарашка дикка хьежача, цунна вайзар Мустапай вешийI воI Муслим. Из вайза ТIахIир а мархIапийккхар хьалха цунна, тIаккха цунца хиннача зIамигача сага а. Цул тIехьагIа хьаьшашка моаршал хаьттар Мурдала а.

— Малав ер, мичахьара саг ва?

— Ер вай Муслимаца тIем тIа вошал тесса Рашид ва. Ше татре, хиларах, вай меттах кхеташ вац.

— Ер са воша ва, — Рашида белаш тIа кулг диллар Муслима. — Ер хиннавецаре, со тахан дийначарца хургвацар... ХIаьта, соца укхаза вар бахьан хар дезе, аз хIанз дувцаргда шоана. Тхо дIа-хьа къасташ долаш, аз укхунгара адрес дийхар. Укхунна из хацар, хIана аьлча ераш баьха моттиг фашисташа Iошаьръяьяр. Аз дехар дир, соца дIавола, аьнна. Со ва ер вай юрга воалаваьр.

— Бакъахьа воалаваьв. Укхох вайна массане а воша хургва. Саг а йоалаяь, ваха хоабергва вай, — аьлар ТIахIира.

— Хадижат яйна дIа ма яьларий. Фу деш я-хьогI из цу цIагIа? — хаьттар хьаьшии цунна байча бакъахьа хийттача Эпенде.

— Яьй, хозий хьона? Хьаграялал! — Мурдал дIачукхайкача Хадижат Iимад йоаккхаш яцар. Цунна тIехьа дIачувахар Мурдал. Из а вацар юхааравоалаш.

— Цхьа хIама хиннад цига, — шекваьнна, аьлар ТIахIира.

— Со хьожаргва, — Эпенди волавелар цIенгахьа.

Шийна хеза во ихаъ ла ца мега, дог дIалаьца, Юежа уллар Хадижат. Цунна йисте ше фу дергда ца ховш кхесташ вар Мурдал. Эпендена тIехьа хьачубаьхкача шин салтечо чехка кхетадир де дезар. Хьал а айъяь, дегI Iонийсдаь, маьнге тIа Iойиллар цар из. Хьалха тIем тIа волаш фельдшералла болх баь Рашид, хьалхара медицински гIо де эттар.

Муслим цунна уллув вар... Эггара тIехьа Хадижат хьакхийтар.

— ...Новкъост, алал, са да хила йиш ецийI Мурдалах, Хадижатах — нана, сох — цар воI? — хаьттар Рашида, уйла а яь.

— Из хьона геттара дика дагадехадI Визза вола къонах ва хьоI Мел дика хургда изI — мархIавеллар Муслима доттагI.

Иштта мархIалийлха боллаше, боккхий нах болчахьа бахар доттагIий. Муслимо дIадийцар Рашида дийхар. Сийрдадаьлар боккхийча наьха бIаргаш, шаьрделар цар йовхьаш тIара хобаденна цIокош. Шаккхе Рашида мархIалийлхар. ТIаккха — Муслима.

— Iа воалаваьв тхона цхьан воIа меттел, шоллагIвола воI. Iа даьд тхо ираз долаш. Хьо а хила тхона воIа меттелI.. Баркал хилда хьонаI

ХIанз да-нана а, воша а ма вий саI — аргI-аргIагIа бартаташ доахар массанена гIадвахача Муслима.

— Тхо хIанз дерригаш ираз долаш даI — хьахозар цIагIара. Гулбеннарий иразе бIаргаш тIаьда дар.

Я. ЦУЕВ.

Юбилейни сборник

Нохч - ГIалгIайчен литературни фонда цхьаькха лоархIам бола книжка тIакхийтад. Из да дукха ха йоацаш Нохч-ГIалгIай книжни издательствос арахийца Ленински комсомола преме лауреата республика цIихеза волча йоазонхочун Чахкиев СаIида 50 шу дизарга арадаьнна «Хержараш» яха поэтически сборник.

Дукха поэтически книжкаш яздаьд СаIида шии юбилейга кхаччалца йолча юкъа, хIаьта ер шии къаьстта лоархIам болаш да царна юкъе, хIана аьлча цун дикагIа йола, книжкаш дешараша къаьстта лакха мах беш тIаийца стихаши поэмаши юкъеяхай цунна. Поэта ткъаьи итт шера баьча творчески балха шии тайпара йола итог а хинна дIаэттад из юбилейни поэтически сборник.

«Хержараш» яхача сборника юкъеяха цхьайола произведенеш йийцай дахача шера май бетта хиннача РСФСР йоазонхой Союза правлене. Цига къаьстта лакха мах бир цIихезача эрсий йоазонхоша СаIида кхоллама. Цар могаеш тIайийцарех я вай дувцача сборника юкъеяха «БIаргий хих бизза кад» яха драматически поэма.

Иинъ раздела йийкъай автора шии сборника юкъеяха произведенеш. «Са дош» яхаш я цун хьалхара раздел. Патриотически интернациональнии тематикагIа ше язъяь дикагIйола стихаш юкъеяххийтай СаIида цу раздела. Уж я масала, «Нохч - ГIалгIайче», «Турпала са Даьхе», «СССР Герб», «Октябрь», «Лаьттан гIовга», «Къонахий мохк», «Руслана седкъа» яхараш а иштта дуккха кхыяраш а.

Цу разделерча стихай чулоацама керттера хьисап — поэта шии Даьхе, цун нах, Iалам Iалаьмате дукха дезар. Даьхе лораяра, цун беркат совдахара, дунен тIара нах машаре бахара, вIаши цар доттагIал леладара, тIема духьале яра тIахьех авторо. Iалаьмате шера я цун поэзе тематика, поэт хьашт долаш ва дIаяхача заман истореца, ше вахаш волча заман проблемашца, сага уйлашца, гонахьарча Iаламца. Уж хIамаш чIоагIа дагадоахкаш из хилар гуш да сборника юкъеяхача стихай чулоацамах.

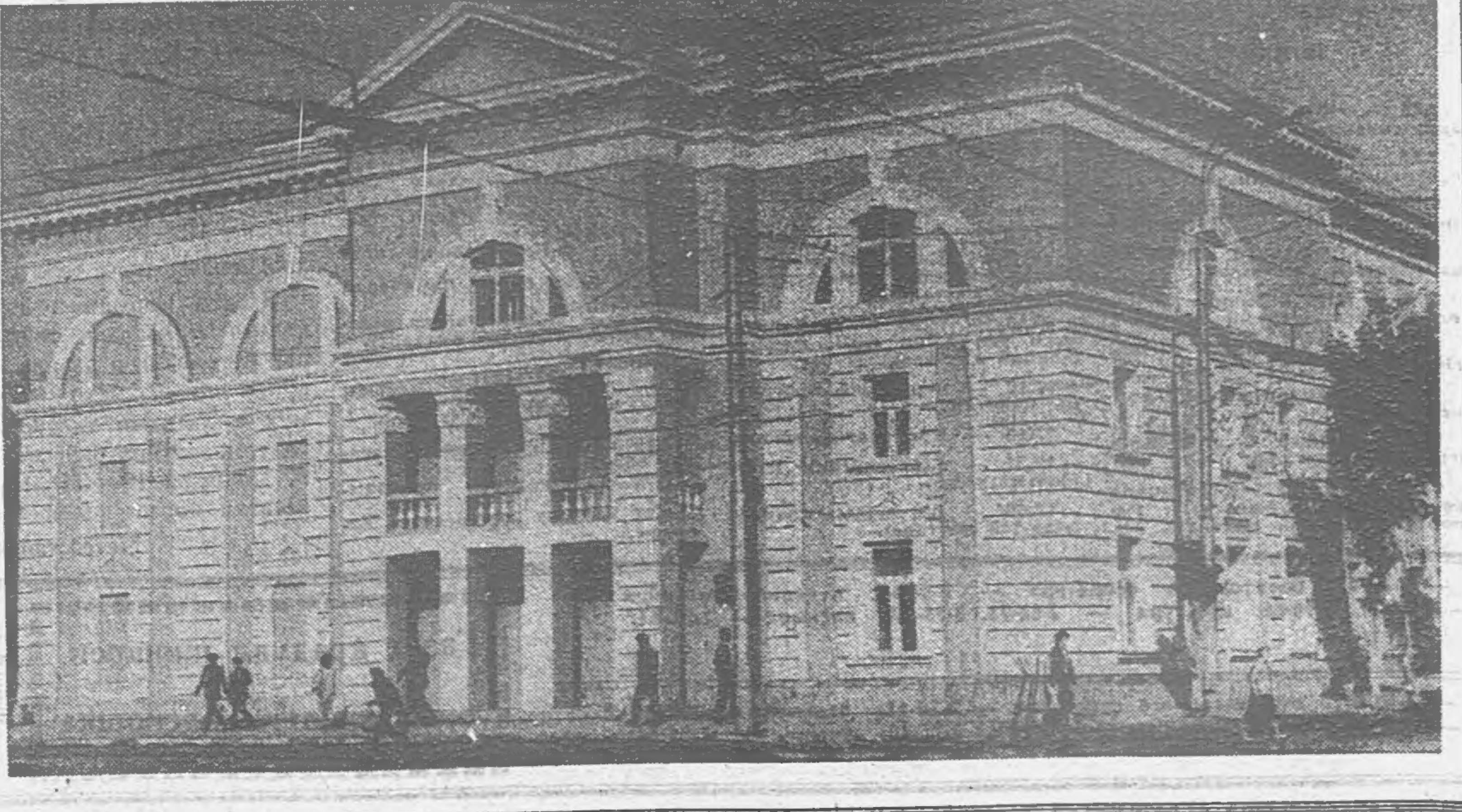
«Дега оаз» яхача раздела тIа кепатеха стихаш гражданскии безамей лириках я аргдар аз. Укх разделера дукхагIа йола стихаш иллешка яьхай. Масала, царех я: «Москва», «Наьсарера мехкарий», «Безам», «Зама - кIай ды», «Хьо цаI мара», иштта кхы яраш а. Уж а кхыдола а иллеш республика радио чу гIолла ладувгIараштa хеза а дезаденна а да.

«Берий дуне» яха бераштa лаьрхIа язъяьча произведеней раздел хьекхай сборника тIа «Маьлха чIегилг», «КIа, кIа...», «Мурад», «КIазилги бутти» яхача стихашцеи «Дахнилг», «ШайтIилг», «Селасата» яхача поэмашцафаьлгашцеи. Уж ерригаш бераштa йовзаш а царна езаенна а я.

Иинъ поэма юкъеяхай сборника тIеххьарча раздела «Лакхаленга» яхачоа. Уж я «Лакхаленга», «Комсомольцех йола баллада», «Са заман мух», «БIаргий хих бизза кад» яха драматически поэма. Массехк дош аргдар аз тIеххьарчох — «БIаргий хих бизза кад» яхачох. Из хьалха хиннача тайпара а йоацаш кердаьккхай автора. Кердаьккха цун вариант чIоагIа могаеш тIаийцар московски критикаша а цунах оттаьча спектаклага хьежача вай республика общественносто а. Цун чулоацам дика бовз книжкаш дешарашта.

Шеко йоацаш ала йиш я «Хержараш» яха Чахкиев СаIида поэтически сборник книжкаш дешараша дика мах беш тIаэцаргда аьнна.

С. ШАДИЕВ.

ХАЛКЪА КХОЛЛАМЦАРА

ЦИГГАЧА ДИТАЛАХЬ ИЗ, ВОШЕ

Цхьан дийнахьа шии даьвешийI виIий коа лелача жена юкъера хьалаьца дикагIа бола устагIа а бийна, сиха цун дулх а кхехкадайта, шорттига шии цIагIа дикахьегаш вагIаш хиннав Цаген.

ХIаьта шии устагIа байналга гучадаьнна, цунна хой-хьогI цох хиннар, аьнна. Цаген волча ваха хиннав цун даьвешийI воI.

— Аьъ, Цаген, фуд Iа леладер? Хьо-м са хам а боацаш, са устагIа буаш ма вагIийI ВоллахIий даьра, нагахьа санна хьона де кхы хIама ца хуле, тахантховсара денз хьоцара вошал-м хоададеI — аьнна, геттара корзагIаваьнна хьайзав Цагена даьвешийI воI.

— Сабар, сабар, вошеI Фуд хIанз Iа дувцар? Из цхьа устагIа бахьан долаш ма чIоагIа вехав хьо. Цул халагIа хIамаш тIакхаьча а багIа укхаза-м нах. Со хьай малав хаций хьона? — хаьттад из теве гIертача Цагена.

— Дукха дика хов хьо малав а, со малав а. Даьра хац хьона-м, — аьннад вокхо.

— Хьаалал хIаьта, — аьннад Цагена, — со хьай малав?

— Са даьвешийI воI ва-кхI ТIаккха? — аьннад вокхо.

— ХIаьта хьо малав? — хаьттад Цагена.

— Хьа даьвешийI воI вакхI — аьннад вокхо.

— ХIа, хIа, воше, хIанз циггача диталахь из, — яьхад Цагена. — Из цхьа устагIа бахьан долаш вай вошал дохаде-м валлац хьо? Даьра да наьха наха дIахезача а чIоагIа хоза хIамаI

ТIЕХЬАЛЕННА ЛАЬРХIА

Сесаг а енна, виса хиннав геттара къавенна Цаген.

— Цхьацца кIирагIа аргI — аргIагIа гIулакх а деш, даар а малар а лоаттадергда вай укханна, — аьнна аргI — аргIагIа из кхаба а, цунга хьажа а соцам баь хиннаб кIалвисача шоай даь башха йоакхо еш боацача Цагена къонгаша. ХIаьта ер мукъагIа дикагIа, къахетамегIа ма йий соца ала йиш йолаш хиннабац Цагена несарий а.

— Гой хьона дIарча саьн чу латташ дола са тIоаргац? Ер да хьона цун дIоагIаI Хьо соца белггала дика хиларах аз хьона лаьрхIа я хьона цу чура ерригa хIамаш. Со велча кхы сагага а ца хойташ, хьайна ютаргья Iа уж, — аьнна хиннад Цагена эггара хьалхарча кIирагIа ше кхаба а, шии цIагIа цIепо е а енача воккхагIа волча виIий сесагага.

Иштта дийца хиннад Цагена шоллагIча а кхоалагIча а кIирагIа шийна гIулакх де баьхкача зIамагIа болча къонгий исташка а.

ХIаьта юххера Цаген веннача тIехьагIа цхьатарра пун тIоаргац хьаделла аьнна хьагулбенна хиннаб Цагена несарий. Цхьабакъда, из хьадийлачул тIехьагIа цу тIоаргаца чу, тIа йоазув а даь, цхьан къаьнача говра букъа тIаьхк мара кхы хIама хиннаяц.

— АргIа а йилла мара шоай да лелавергвоацача кIонгаштен цунгарча совгIаташка догдоахаргдолча цар исташтен — тIехьалена лаьрхIаI — аьнна яздаь хиннад йоах цу тIа.

ДIаяздаьр А. МАЛЬСАГОВ.